

שמעתא למיקתא

האם מותר להשתמש בכלי לא טבול באופן חד פעמי

גליון קפ"ו / פרי' שלח / ה'תשע"ד
קהילות "חניכי הישיבות", רמות ב'

א. חובת טבילת כלים מדאו' או מדרבנן

כידוע הלווקח כלי סעודה מן העכו"ם צריך להטבילו, כמבואר בע"ז (ע"ה) ובטשו"ע (י"ד רס"ו קכ). והנה לדעת רוב הפוסקים טבילת כלים הינה מהי"ת. אלא כ"י בכלי מתכת אבל כלי זכוכית אינו אלא מהי"ת (ע"י בזה בגליון קל"ח).

ב. סוגי המתכות החייבים בטבילת מה"ת

והנה בתורה כתוב (במדבר לא, כב-כג) "אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת. כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטחר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים". נמצא ו' מיני מתכות חייבים בטבילה מהי"ת. ויש לעיין אם שאר מתכות שאינן בכלל אלו וכגון "אלומיניום" יש חיוב לטובלם מהי"ת.

ובאמת הערוה"ש (אות כג) כתב דכל כלי מאיזה מין מתכת שהוא צריך טבילה, ומשמע שם דס"ל דחייבם מהי"ת. אולם האג"מ (י"ד ג' ס"י כב, ועיי"ש י"ד ח"ב ס"י קסד) כת' בדמה שלא נזכר בפס' אין חיוב להטבילו אלא מדרבנן. וכן דעת הגר"י **מנצקי זצ"ל** (ספר טבילת כלים ע"י רמ"ג) (אלא צדדו שם דאפשר שאפילו מדרבנן פטורים). וכן דעת הגר"ש **ואזנר שליט"א** (מבית לוי י"ד ע"י קמ אות ד) (ומדבריו משמע דס"ל דחייבים מהי"ת). וע"י **בש"ש והנהגות** (ח"א ס"י ט"ג אות א) (וע"י ט"ג אות א).

ג. חובת טבילה לכלי העומד לשימוש יחד פעמי

והנה דעת האג"מ (י"ד ח"ג ס"י כג) והמנחת יצחק (ח"ה ס"י לב) דכלים "יחד פעמי" אינם חייבי כלי ופטורים מטבילה אפילו אם דוחקין עצמן ומשתמשים בהן ב' או ג' פעמים. מיהו דעת הגר"ש **זצ"ל** (קונטרס הלכות טבילת כלים לה"ג ישראלון זצ"ל אות לה) שיש להטבילם ללא ברכה. ולמעשה המנהג להקל בזה, וכ"כ **במש"ש והנהגות** (ח"ד ס"י קצב).

ד. איסור השתמשות בכלי לא טבול

ומלבד חובת טבילת הכלי, איכא איסור להשתמש בו כל זמן שאינו טבול. ולדעת האור זרוע (ח"ד פסקי ע"ז ס"י רצג) נראה דאיסור זה הוא מהי"ת. וכן נקט הממ"ג (א"ח ס"י ט"ג אות א) וכן פסק הביאור **הלכה** (ס"י שכ"ג ע"ז ד"ה מותר) ולאחריו **המנחת יצחק** (ח"א ס"י ט"ג אות ג-ד) ו**המנח"ש** (מד' ישינה ח"ב ס"י ט"ג אות ד), וע"י עוד בגליון ק"ג בגדר האיסור.

ויש לדון האם איסור השתמשות הוא דוקא בהשתמשות קבועה או אפילו בהשתמשות ארעית.

ה. השתמשות לצורך סעודה בכלי הפטור מטבילה

והנה באו"ה (כלל נח אות פה) כתב דכלי שפטור מטבילה, וכגון כלי העומד לסחורה, אם הישראל רוצה להשתמש בו לסעודה אפילו ארעי צריך להטבילו, וע"כ. ומבואר דאפילו כלי העומד בעיקר לתשמיש הפטור מטבילה אינו פטור בזמנן שימשו לתשמיש המחייב. ועיי"ש במבואר דאפי' כלי שאינו מיוחד מצד עצמו לצורך סעודה כגון מחט, מתחייב בטבילה ע"י שימוש ארעי. וע"י בזה לקמן. וכדברי האו"ה פסק הרמ"א (שם ס"ג ח). וכן נקטו הט"ז (שם ס"ג ט), הש"ך (שם ס"ג טו) ו**הפרי"ת** (ס"ג ט"א).

אולם עיי' **בפרי"ח** (ס"ג ט"ז) שיש צורך לחלוק על דבריהם לדעולם אזלינן בתר רוב תשמישו, וע"כ סכין קטן של סופרים שחותרין בהן קלפים מותר לאכול בו ארעי. וכן הביאו **ביד אפרים** (ע"ל ס"ג ה) ו**נפת"ש** (ס"ג ט"ז) בשם **השב יעקב** (ס"י לא). וכן פסק **הערוה"ש** (אות נח-ט). וע"י **בטו"ט** (ת"י ח"ב ס"י כב).

אלא העירוינו דלכאוי קשה על דברי הרמ"א הנ"ל שפסק דמיעוט תשמיש מחייב טבילה, דאמאי שתיק ליה להשו"ע שכתב דטריפיד"ש (צנובה) שפותים עליהם קדירות אינם טעונות טבילה. והרי טריפיד"ש (צנובה) היו משתמשים בו לפעמים לצלות בו כמבואר **בפרי"ח** (ס"ג ט"ב). ובאמת **הפרי"ח** (שם) לשיטתו נתב טבילתו וכן דטריפיד"ש אע"ג דלפעמים צולין עליהם האוכל עצמו מ"מ אזלינן בכלי בתר עיקר רוב תשמישו ופטור מטבילה.

וע"כ חלק בין כלי **שצורתו** ויועדו לתשמיש שאינו חייב טבילה, דומיא דטריפיד"ש הנ"ל, לבין כלי שצורת הכלי עשויה אף למיעוט תשמיש אלא דבגלוי מעידים אותו לצורך הפטור מטבילה, דאז אם משמש לטבילה לצורך סעודה צריך טבילה. (ודלא כמשמעות האו"ה הנ"ל דלא ס"ל לחלק בזה). וש"מ שכן יישב **במנחת יצחק** (ח"ב ס"י ט"ד). וכן מבואר **בבן איש חי** (שנה ב' פר' מסות) (דהרי באותיות י"א וי"ד נקט דהולכין אחר רוב תשמישו, אולם באות ט"ז פסק להיפך. אולם לפי החילוק הנ"ל אין סתירה בדבריו, עיי"ש, ודו"ק. וע"י **בפרי"ח** (ס"ג י"א) שכתב שצורך חילוק זה, אלא דמוכח דדוקא חילוק זה מיעוט תשמיש אין דרך להשתמש בו כלל לא אזלינן בתריה. וע"י עוד **בדרב"ת** (ס"ג ט"ז אות א) (וע"י ט"ז אות א).

ו. גדר השתמשות ארעית המותרת (למקילין לעיל)

ולפ"י מבואר לדעת רוב הפוסקים לא אזלינן בתר רוב תשמישו ואף תשמיש ארעי מחייב טבילה. **לא שבערוה"ש** (אות נ"א) כתב דאין כוונת הרמ"א לחייב בהשתמשות ב"דרך מקרה" דהיינו שלא בתשמיש קבוע, אלא כוונתו לחייב בתשמיש ארעי ומיהו תדיר עושה כ"כ, כגון שאינו חותך בו לחם הרבה אלא לחם מעט וכל כיוצא בזה, אבל דרך מקרה לא מקרי תשמיש לענין טבילה, וצ"ע ע"כ.

אולם מפשט דברי הפוסקים משמע דאפילו "דרך מקרה" חייבים לטבול את הכלי. וכן משמע **מהדרכי משה** (אות ד) שכתב דכיון דסכין של שחיטה תלוי במח' אם חייב בטבילה, **טוב לאכול בסכין של שחיטה ולטבול אותו**, ע"כ. וכעין זה כתב **מהגהות או"ה** (ס"י פ"ג). ומשמע דאפילו שאוכל בו חד פעמי סגי לחייבו בטבילה.

ומעתה יוצא דהשתמשות בכלי "הפטור" מטבילה אפילו שימוש ארעי לדעת רוב הפוסקים חייב טבילה, ולדעת הפרי"ח ודעימיה פטור. ואין להקל אלא בשעת הדחק.

ז. שימוש בכלי העומד לשימוש סעודה האם שרי להשתמש בו חד פעמי ללא טבילה

ומ"מ כל פטור לשימוש סעודה "החייב" טבילה ועדיין לא הטבילו, אסור להשתמש בו אפילו ארעי לכו"ע. וכ"כ **במנח"ש** (שם אות י"ב) שדעתו דכלי סעודה ממש כמו צלחות וכדו', ודאי אסירי גם בתשמיש ארעי.

ח. השתמשות חד פעמית בכלי החייב טבילה

אמנם אכתי יש לעיין האם מותר להשתמש בכלי "החייב" בטבילה אלא שרוצה להשתמש בו ארעי בשימוש שאינו מחייב, וכגון מקלף שחייב טבילה כשקולפים בו פירות וירקות הראויים לאכילה (ע"י בגליון ק"צ לדעת השו"ע פטור בכח"ג, אולם לדעת השו"ע יש להטבילו ללא ברכה), וברצונו להשתמש עתה בדברים שאינם ראויים לאכילה. האם ינאם (לפי המחמירים לעיל) דכיון שהכלי חייב טבילה אסור להשתמש בו למיעוט תשמיש שאינו מחייב בטבילה, או דלמא כיון שמיעוט התשמיש אינו מחייב רשאי להשתמש בו ללא טבילה לכו"ע.

ומסתבר דאיתני חייב בכח"ג, דהרי חובת הטבילה חלה כשרוצו להשתמש בכלי וכמ"ש **בחלקת יעקב** (י"ד ס"י ט"ג) ו**במנחת אלעזר** (ח"ב ס"י לה). ואי"כ בג"ד אע"פ שהכלי עומד לשימוש המחייב, כיון שאכתי אינו משתמש באותו שימוש, הכלי פטור מטבילה ורשאי להשתמש בו בתשמיש שאינו מחייב.

ט. השתמשות חד פעמית בכלי הנ"ל כשאין בידו להטבילו עתה

אלא דמי' כשב"דו להטבילו הכלי, דהרי אכתי יש לדון גוונא שאין בידו להטבילו, וכגון שאין בור הטבילה פתוח, או שנמצא בערב שבת ואין שהות להטבילו וכדו'.

והנה בגדר החיוב של טבילת כלים כתב **באור זרוע** (ע"ז ס"י רצג) דגזירת הכתוב הוא **דאסר** רחמנא להשתמש בהם בלי טבילה. וכ"כ **הרוק (ס"י מצוה)**. וכן מבואר **במהר"ש** (ח"ד ס"י נח). מאידך דעת **הראב"ה** (פסחים ס"י תסד) ו**ההג"מ** (מ"א פ"ז אות ח) דטבילת כלים הינה **מצוה** ולא איסור. וכן פסק **הערוה"ש** (שם אות ג). ועפ"י דת"י **האב"י** (א"ח ס"י ת"ח אות י"א) דאם אינו יכול לטבול את הכלי אין איסור להשתמש בו בלא טבילה וכמו שמצינו בשבת דאין איסור ללבוש טלית בלא ציצית כיון שאסור לעשות ציצית. ויעוין בדברי **הגר"ש זצ"ל** (מנח"ש שם אות י"ד) שכת' דאיסור השתמשות גדרו דאמרו לן אל תשתמש בכלי אלא תטבילו תחילה ואי"כ כל זה כשיכול להטבילו, אבל בגוונא שאינו יכול להטבילו (וכגון במלון וכד' שאינו יכול לקחתו ולהטבילו), שרי לאכול בו א.ה.ה. וכעין זה מצוי **בביאור הלכה** (ס"י ט"ג אות א).

אלא שמדברי הפוסקים בס"י שכ"ג טע' ז' שחיפשו עצות בשבת למי ששכח להטביל כליו (לדעת האוסרים להטביל כלים בשבת), כדי שיוכל להשתמש בהם, משמע דאע"פ דעתה אנוס על המצוה מ"מ אסור להשתמש בהם. אלא דיש לדחות דכיון דמצוה עצה להפטר לגמרי מהמצוה ברה"ט לעשות כן שלא יהיה אנוס על המצוה, ודו"ק.

אלא דלמעשה דעת **בעל האג"מ והחזו"א** (ספר טבילת כלים פ"ג סוף הגה כ"ד) דאכילה בכלי שאינו טבול הוי "איסור" וכדעת האור זרוע הנ"ל. וכן פסק **במש"ש והנהגות** (ח"א ס"י ט"ג). וש"ע **שהגר"ש זצ"ל** גופא (ספר טבילת כלים פ"ד הגה ד) כתב דעד כאן לא הוקל אלא בכלי שאינם שוליים שעיקר חובת הטבילה מוטלת על הבעלים (ע"י **במנח"ש** (ח"א ס"י ט"ג) דחייב השולא הוא רק מדרבנן ובמקום אנוס מקילין, מש"כ כשהבעלים עצמם לא יכולים להטבילם. [אלא דלפי דבריו מצוינו עוד עצה בשבת למי שלא טבול כליו לתת במתנה לחברו ולחזור להשאילו ממנו ולא מצוינו להפוסקים דעצה זו מועילה, וכ"כ **מהר"י"ל דיסקין** (קו"א ס"י קלו) דאין זה מהני. וצ"ע. וע"י עוד בזה בגליון ק"ג].

מסקנא דדינא-

העולה לדינא, אין להשתמש בכלי העומד לסעודה ללא טבילה אפילו באופן חד פעמי אף כשאין בידו להטבילו כלל (וכגון שאין בידו הטבילה פתוח). ואם שאוליים אצלו יש מקילין (כשאין בידו להטבילו). וכן יש להחמיר כשהכלי אינו עומד לשימוש לצורך סעודה (כגון שעומד לסחורה), ובאופן ארעי רוצה להשתמש בו לאכילה. ומ"מ כלי שאינו עומד כלה לצורך סעודה הפטור מטבילה ולפעמים רוצה להשתמש בו לצורך סעודה פטור מטבילה לגמרי. וכמו כן כלי כגון מקלף העומד לשימוש המחייב טבילה (וכגון שקולף פירות הראויים לאכילה) ועדיין לא הטבילו, ורוצה להשתמש בו לצורך דבר שאינו מחייב טבילה (וכגון לקלוף בו אוכל שאינו ראוי לאכילה ללא ביטול), מותר להשתמש בו לצורך זה בלא טבילה.

האומר קדושת יוצר וקדושת ובא לציון מעט קודם החזן או אחריו, האם דינו כאומרה עם הציבור

כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' תפילה ה"י"ז) סדר תפילות כך הוא. בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו, וקורא הזמירות ומברך לפניהן ואחריהן, וקורא את שמע ומברך לפניה ולאחריה, ומדלג הקדושה מברכה ראשונה שלפניה, שאין היחיד אומר קדושה.

ויכו"כ ב' כתב הסוד [א"ח ס"י קל"ב] משמיה דרבינו צמח שאין ליחיד לומר סדר קדושה (של ובא לציון), דכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה.

אולם הרא"ש (מגילה פ"ג ס"י ז') כתב דקדושה שאומרים ביוצא יחיד אומרה, שאינו אלא סיפור דברים בעלמא שמשמתי לעיון מקדישין, כאדם שקורא פסוקי קדושה שבשע"ה, אבל קדושה של שמונה עשרה שאנו אומרים נקדש צריך עשרה. ע"כ. וכתבו תלמידי ה"ר יונה (ברכות י"ג ד"ה ונקדשת) דלדעה זו נוטה דעת ה"ר יונה.

והביא דעתם בטור [א"ח ס"י ג"ט] וז"ל - קדושה שביוצר כת' הרמב"ם ז"ל שאין היחיד אומר אותה, וכ"כ רב נוטראי גאון, אלא אומר עונים באימה ואומרים ביארה קדוש וברוך. וא"א אומר ז"ל כת' שיחיד יכול לאומרה שברוך בא עתה לקדש אלא סיפור דברים האין המלאכים מקדישים, ולא דמי לקדושה שכתפלה שאומר נעריצך שאתה ודאי אינה בפחות מ"מ. והביא דעתם ב"מס' סופרים קדושה שביוצר יחיד אומר אותה שאינה אלא סיפור דברים.

איברא דבכ"י [שם וי"מ ס"ג] כתב משמיה דהרשב"א (ח"א ס"י ז') דבתשובה כתב הרמב"ם דבקדושת יוצר כמו שיתפלה השליח ציבור יתפלל היחיד. וגם ר' ירוחם [ני"ג ח"ב כ"ד ע"ד] ורבינו מהר"י אבוהב כתבו שבנו של הרמב"ם העיד על אביו ז"ל שכתב בכתב ידו בתשובה אחת שהיחיד יכול לאומרה. וכתב הכל בו [ס"י ח'] דאחר שבתשובה כתב ההפך ממה שכתב בחיבור, נראה שסובר שהוא הלכה ואין מורין כן. ובהאורחות חיים [הל' קדושה מ"דס"ג א'] כתב שבנו של הרמב"ם העיד על אביו שחזר בו הלכה למעשה, ועל זה אנו סומכים.

אלא דהרשב"א גופא שנשאל על סתירת דברי הרמב"ם, השיב דדבר זה נתחבטו בו כמה ראשונים, ופשוטן של דברים כמ"ש בנוסחאות שבחיבור, לפי שדרך כלל אמרו ונקדשתו בתוך בני ישראל, כל דבר שברקושה ה"י יתא פחות מעשרה. ואף דבמסכת סופרים מפורש כדברי הרמב"ם בתשובה, אע"פ אין סומכין ע"ז בכך אלא על הגמי' שלנו. ע"ש.

ויב"י [ש"י כ"ג] כתב שמהנה העולם כהר"י יונה והרא"ש, אפי' בכל ספר הוזהר [פרישת ירומה קל"ב] כתוב שאין היחיד אומר קדושת יוצר וקדושת ובא לציון, ואע"פ שהעולם נהגו לומר קדושת יוצר ביחיד, נלענ"ד שמאחר שאין דבר זה מפורש בתלמוד שלנו יש לנו לתפוס כדברי הוזהר.

אולם הדרכי משה [שם פ"ג ג] כת' דנ"ל דאין לשנות מהמנהג, מאחר דהרמב"ם חזר מדבריו הל' למעשה והסכים לדברי הרמב"ם וה"ר יונה ועל פיהם נתפשט המנהג. ומ"ש שאין הדבר מפורש בתלמוד נרא' דמאחר שמפורש במס' סופרים אין לנו לחוש לסודי הוזהר נגדו מאחר שכתב נפרטס המנהג על פיו.

ובטור [ס"י קל"ב] כתב עוד דיש מי שאומר דכיון שהם פסוקים קרי הוה כקורא בתורה ויכול יחיד לאומר, ובלבד שיאמר אותן בניגון וניקודן וטעמן כדרך שהתיקנות קורין לפני רבן.

ולכ"ה הרשב"א [בתשובת הנכונת] דשמע משם חכמים גדולים דקדושת יוצר בא לאומרה כקורא במקרא בנעימה, אומר, שאין זה אלא כיחיד שקורא פרשת סדר קדושה המלאכים בשע"ה. אולם כתב דאנו אין אומרים אותה כלל, וכל כיוצ"ב הנכון לנהוג בו במניעה ושב ועל תעשה.

ומ"מ בתשובה אחרת [ס"י ר"א] כתב דאם בא לומר פסוקי י"ג מידות כדרך קריאה בעלמא אומר, כדרך שאומרים האופנים וקראי קדושה דרך קריאה. ובח"י [ס"י ט'] ככתב דאם בא לומר אותן הפסוקים של סדר קדושה בנעימה כדרך שהוא קורא אותם בבית הספר, אומרים שאין זה אלא כקורא בנביא, וכן אומרים משמו של הראב"ד.

וכ"כ תרומת הדשן [ס"י ח'] דקדושת שביוצר ובסדר קדושה יש ליחיד לאומרה בניגון ובטעמים ותו אין קפידא אפי' ל"מ"ד אין היחיד אומר אותם. ע"כ. וכתב בה"י [ס"י ג"ט] דכן ראו לינהגו.

והנהגות אחרות [ס"י ג"ט] דדעת דזקנים הראשונים לא הקנו אלא שבקהל חייבים לומר סדר קדושה בכל יום, אבל לא תקנו שאסור ליחיד לאומרה, דפשיטא דכיון שקורא פסוקים בלי תוספת וחסרון ושום שנוי, גם מתרגם אותם בתרגומם, הרי הוא כקורא בתורה, ויכול היחיד לאמרה, והכי נקטינן, וכן נהגים.

ולדינא כתב המחבר [ס"י ג"ט] - ו"א שקדושה שביוצר יחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים, ו"א שיחיד מדלגה ואינה נאמרת אלא בציבור, ויש לחוש לדבריהם ולוזהר שיחיד יאמרה בניגון וטעמים כקורא בתורה.

המחליף מזוזה בביתו, האם צריך לברך

א. מצוה לקבוע מזוזה או לדור בבית שיש בו מזוזה

מצוה מהיית לקבוע מזוזה במזוזות הבית דכתיב (דברים פ"ד ט"ז) **"וכתבתם על מזוזות ביתך"**. ונחלקו הפוסקים האם המצוה היא קביעת המזוזה או לדור בבית שיש בו מזוזה. דעת **היד אהרן** (תשובת ברכ"י א"ח ט"ז) כ אהרן ב ד"ה וחזיתיה) שהקביעות היא עיקר המצוה, דכתיבת המזוזה היא כעשיית הציצית וקביעותה כלבישת הטלית. וכן דעת **הדעת קדושים** (סי' רפ"ט ס"ק ב) ו**החפרי לב** (י"ד ח"ד ט"ז) קצת דף קט"ז ושוב נתיישבתי) [משו"ה כתב דחשיו ונוי שקבע מזוזה אין לתקן לה. וכן הקובע מזוזה בזמן הפטור צריך להסירה ולחזור ולקבועה וכגון שוכר שקבע המזוזה לפני יום לילא].

אבל מהמ"א (כ"ב ס"ק א) נראה דהמצוה היא לדור בבית שיש בו מזוזה. וכן **הבר"כ** (שם) דחה דברי היד אהרן, דמזוזה חובת חדר היא, וטוית הציצית ושיזירתה דומה לכתיבת המזוזה, וקביעות חוטי הציצית בבגד הוא קביעות המזוזה בבית, ולבישת הטלית באציצית דומה לבית לדור בבית שנקבע בו מזוזה. אמנם לא תיקנו הברכה אלא על גמר הקביעה במצוה, ועל כן במזוזה דגמר הטקס במצוה הוא קביעותה אז מברך. וכן מבואר ב**רע"א** (ס"ט ס"ד ו'אגב או"ד), והביאו **הפתי"ש** (סי' רצ"א). (ועיי' משי"כ בגליון ג'). אלא דעיי' ב**שבט הלוי** (ח"ב ס"ז קנ"א אות ב) דדעתו דאע"פ איכא מצוה בדיוור בבית שיש בו מזוזה, מ"מ נקרא הקביעות גמר המצוה הנזכרת בתורה, ומה"ט מברכינן "לקבוע מזוזה".

ב. ברכה על קביעות המזוזה

והנה הקובע מזוזה מברך "אקביל" לקבוע מזוזה". ואפילו קובע כמה מזוזות מברך ברכה אחת לכולן. וכמו שפסקו ה**שו"ע והרמ"א** בסימן רפ"ט. ויש לדון לענין המחליף מזוזותו ביותר מהודרת. או מכתב ספרדי לכתב אשכנזי או להיפך וכדו' האם חוזר ומברך.

ג. המחליף טלית האם מברך

והנה לענין ברכת הטלית כתב **הפטר** (סי' ח) דמי שפשט טליתו ולא היה דעתו ללבושו מיד, כשחוזר ולבושו צריך לברך, אבל אם היה דעתו ללבושו מיד כגון שפשט אותו כדי ליכנס לבית הכסא בזה דעתו נוטה לצרף לברך, וע"כ.

אולם **הב"י** שם יצא להוכיח דלא כהפטר, דבכה"ג ודאי צריך לחזור ולברך. וכן פסק **בשו"ע** (שם ט"ד). אבל **הרמ"א** הביא בשם י"א שאין מברכין בכה"ג. וי"א דוקא כשנשאר עליו ט"ק, וכן נוהגין, ע"כ. ו**הב"ח** (אות ט"ד), **הט"ז** (סי' ק"א), **המ"א** (סי' יח) ו**המ"ב** (סי' ק"ד) פסקו דבכל גוונא אינו חוזר ומברך. וכן נקטו אף מוסקי עדות המזרח הלא הם **החסד לאלמים** (שם אות ט'). **היפה ללב** (שם סי' כב), **הבן איש חי** (פ"ר בראשית אות י') ו**הכה"ח** (שם אות ב).

וכיון כשחוזר ללבוש אותה הטלית אבל כשמתחלפה בטלית אחרת צריך לחזור ולברך, וכמ"ש ב**ארצות החיים** (סי' ח), וכן פסקו **הגר"ז** (סי' פ"ח אות כג), **החיי"א** (כלל י"ב אות ו'), **המ"ב** (סי' ק"ד) ו**הבן איש חי** (פ"ר בראשית אות ט').

ד. המחליף מזוזה, האם דינו כמחליף טלית

ולפי"ז כלאורה י"ל דה"ה לענין ברכת המזוזה דהמחליף המזוזה חייב לברך על קביעתה. וכ"כ **המהר"ם שיק** (י"ד סי' רפ"ד ד"ה א"ב) דכיון שקובע מזוזה חדשה שלא היה בשעת ברכה דעתו עליה צריך לחזור ולברך לכו"ע.

אלא דיש לדחות דכ"ז אם נימא כדעת **היד אהרן** ה"ל דס"ל שכתובת המזוזה היא כעשיית הציצית וקביעותה כלבישת הטלית. וי"ל דדין המזוזה כדין הטלית, דהרי עתה קובע מזוזה חדשה ממקיים המצוה מחדש, דהקביעות היא גוף המצוה. אולם לדעת **הבר"כ** שדחה דבריו ונטק קביעות חוטי הציצית בבגד הוא קביעות המזוזה בבית, ולבישת הטלית באציצית דומה לבא לדור בבית שנקבע בו מזוזה. וי"ל דע"כ כאן לא מברך על הטלית השני כי היא קיום מצוה חדשה ואינו מעשה מצוה א' (תדע דהלושב שתי טליתות מקיים ב' מצות), אמנם במזוזה המצוה היא הדיוור במקום שיש בו מזוזה ואי"כ אין כאן מצוה חדשה אלא מעשה מצוה א' עיי' חפצא על מצוה אחר.

וכ"כ **בשו"ת מהרש"ג** (י"ד סי' ט) לדחות דברי רבו המהר"ם שיק דאין דמיון כלל בין מזוזה אחרת לטלית אחרת, דהתם גבי טלית כל א"א מצוה בפ"ע הוא כו', אבל במזוזה אחרת על פתח ביתו הראשון לא מצוה אחרת היא. ועיי"ש שכתב דהדבר דומה למשי"כ **בשו"ת בנין עולם** (סי' ק"א) שאם התחיל לתקוע בשופר אחד, ולא היה יכול לגמור, ורוצה לסיים תקיעתו בשופר אחר, שא"צ לברך מחדש, אפ"י לא היה השופר לפניו. וה"ה הכא גבי מזוזה.

והנה באמת **המ"ב** (סי' תקפ"ט ס"ק ד) פסק לענין שופר כדעת הבנין עולם דאינו חוזר ומברך. אולם אכתי נראה, דאין מכאן ראיה לפשוט נ"ד, דיי"ל דשאני שופר דאין המצוה אלא בשמיעה (עיי' בגליון י"א שבתאנו מהפוסקים דהכי קיי"ל), וע"כ עיי' שופר אחר לא מתחדש דבר במצוה, ומשו"ה אינו חוזר ומברך, משא"כ במזוזה דעיי' הקביעות החדש מתחדש מעשה שעיי' מקיימים המצוה (ק"י לסוברים הקביעות גופא היא המצוה). ועוד יש לחלק בין שופר למזוזה דשאני מזוזה שהמעשה שתיקנו עליו ברכה הוא קביעות המזוזה ועיי' כשקובע מזוזה אחרת חייב ברכה. משא"כ בשופר שהברכה על השמיעה ובה לא נתחדש מיד.

ה. האם דינו כהולך לסוכה אחרת

ואדרבה אפשר להביא ראיה דאם קובע מזוזה אחרת יש לחזור ולברך. דהנה לענין סוכה כתב **המ"א** (סי' תרל"ט) דמי שהולך באמצע סעודת לסוכת חבירו, אפילו אם היה בדעתו בשעת ברכה שילך באמצע הסעודה לשם ולשוב אח"כ מיד, צריך לברך שם לישב בסוכה, דהליכה הוא הפסק, וע"כ אם רוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכול חוץ לסוכה צריך לברך שם לישב בסוכה. אמנם כבר כתב **הלבושי שרד** שם דהמ"א לשיטתו אזיל בסימן ח' דהליכה הוא הפסק. וע"כ כתב **המ"ב** (שם ס"ק נח) דלפי מה שכתב בסימן ח' דדעת כמה אחרונים דהליכה לא היא הפסק **אם היה בדעתו אי"צ לברך** וספק ברכות להקל.

ועיי' **בית מאיר** (שם) דגם נטק דאם הולך לסוכת חבירו אי"צ לחזור ולברך, דמה שנת סוכה זו או אחרת, כל שלא הסיח דעתו מלאכול את צריך לברך שבת, ואינו דומה להא דסימן ח' לגבי טלית, דהתם "כל טלית מצוה בפני עצמה היא", אבל הכא אנו אכילת הסוכה שניה מצוה בפני עצמה היא, ואינו דומה אלא לברכת המוציא דסימן קע"ח דמבואר שם בבית יוסף דאפילו הלך לבית הכנסת לא היה הפסק, עכ"ל. ועיי' **בשעה"צ** (אות ט"ז) שדקדק מדבריו דמשמע דלדידיה אפילו לא היה דעתו בשעת ברכה לכתחלה להנהיג גם כן אין צריך לברך.

ולמעשה **במ"ב** שם סתם ל"ד כדברי הבית מאיר, ומשמע דאם הלך לסוכת חבירו עליו לברך אם לא היה דעתו עליה מדעיקרא. (אלא דבשה"צ שם כתב לחשוש לכתחלה לסברת הבית מאיר ועיי"כ כתב דאין כדאי לצאת באמצע סעודה).

ומבואר להדיא דאע"פ דהמ"ב נחית לחלק בין טלית לשאר מצות, מ"מ לענין אכילה בסוכה לא הסיכים לחלק בזה. ועיי' היינו טעמא דשאני סוכה דאע"פ אינה מצוה חדשה מ"מ היא מעשה מצוה חדש. ולפי"ז יש לדמות מצות מזוזה למצוה סוכה דצריך לחזור ולברך, דהרי למעשה עושה מצוה חדש עיי' קביעת המזוזה, ולא דמי לשופר דהכל מצוה א' של שמיעת קול שופר דכל התקיעות מצוה א' הם, ודו"ק.

ושו"י ב"ב פסק **בשבט הלוי** (ח"ב ס"ז קנ"א אות ד) וכתב דאף דודאי אינו דומה לגמרי המזוזה לטלית אחר דהוא ממש חיוב חדש, מ"מ גם במקרה שיש שחורזי השנה נתבטלה המצוה ובדאי אם היה מוריד המצוה עיי"מ לקבעה שוב הרי גם בטלית קיי"ל כה"ג דאי"צ לברך, אבל בנדון הני"ל כיון דנתבטל מן המצוה ועושה קביעות מזוזה חדשה שלא היה דעתו עליה בקביעות הראשונה וקביעות השניה היא פועלה חדשה של מצוה שמברכים עליה בעלמא דהיינו לקבוע מזוזה והרי הוא קובע והאיך נפטור אותו מן הברכה היא, אלא דהגאון מהרש"ג כנראה לדעתו אזיל שפסק שם בסוף הסימן דגם אם קבעה גוי ששרה, דאין הקביעות המצוה אלא שיהיה מזוזה על הבית, אמנם כבר כתבנו דבענייני צי"ע דעת האומרים כן, ע"כ. [וכן הובא בשם **הגר"ש"א זצ"ל** (בישיב משה עמ' קנ"ו) ועיי"ש דאע"פ שעיי"פ הסברא פטור מ"מ מחויבים לברך. אלא דשו"ר **בשבט יצחק** (ח"ח פ"ב הגה ט"ז) שכתב בשמו שלא לברך. ו**בספר אבני שלמה** (מסקה פ"ד) הובא **שהגר"ש"א זצ"ל** בירך בכה"ג. אלא **בשבט הלכה** (סי' כה הגה ז' הובא בהלי"ש נפ"ח פ"ד הגה י') הובא **שהגר"ש"א זצ"ל** דאינו מברך].

ואף לדעת המהרש"ג י"ל דכ"ז כהבעל הבית קבע המזוזה, בפני הראשונה בברכה, אבל אם הבעל הבית הקודם קבע המזוזה י"ל דאף לדידיה תו לא מהני הברכה של הראשון לפטור המזוזה השניה. ושוי"מ שכ"כ **בהר צבי** (י"ד סי' רלו) דאם הבעל בית הקודם בירך, ודאי שבעל הבית השני חוזר ומברך בכה"ג.

ו. נפלה המזוזה האם חוזר ומברך

וכיון כשמתחיל המזוזה, אבל אם נפלה וחוזר וקובע אותה המזוזה, י"ל דהדבר תלוי במה ראשונים. דהנה **הנמוק"י** (ציצית י"ב) כתב בשם **הריטב"א** שאם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ולבוש ומתעטף י"א שא"צ לחזור ולברך, וכן שמעתי בשם ה"ר יונה, אבל מורי היה אומר שאף בזו חוזר ומברך ונראה לי כדבריו, ע"כ. וכן פסקו ה**טשו"ע** (שם ט"ז) ו**המ"ב** (שם). [אולם **המהר"ש"ם** (ח"ד סי' קנ"ח) כתב דבנפלה טליתו שלא בכוננה ונשארה עליו ה"ט"ק אמרינן סב"ל (כ"ה המחצה"ש פסק שא"צ לברך עיי"ש). וכ"כ **שלחן הבנה** (ח"ב ס"ק כ"ג) ו**בכה"ח** (שם ס"ק נח)].

ולפי"ז י"ל דה"ה לענין מזוזה. וכ"כ **בפת"ש** (רס"י רפ"ט) שאם נפלה המזוזה מעצמה לארץ ורוצה לקבעה שנית בודאי שצריך לברך, וכמ"ש לגבי הא"י דנפלה טליתו. וכן פסקו ה**ערוה"ש** (רס"י רפ"ט) ו**הגר"ש"א זצ"ל** (אשרי האיש י"ד פ"ג אות ז).

ז. נפל המזוזה להיטח האם חוזר ומברך

ואם נטל המזוזה לבדיקה (ונמצאת ששרה), כתב **הערוה"ש** (סי' רפ"ט אות ז) דכשחוזר וקובעה אי"צ לברך, כמו הפושט טליתו לפי שעה לחזור ולבושו דאינו מברך, ואם קבעה לאחר יום וודאי דמברך. וכן דעת **הגר"ש"א זצ"ל** (אשרי האיש י"ד פ"ג אותיות ד-ה) דאם החזירה באותו יום אינו חוזר ומברך אך אם עבר לילה וקובעה למחר צריך לברך (וכיון דבליה איכא שניה של הבעל הבית והמגיד הוי היסח הדעת). וכן פסק **הגר"ש"א זצ"ל** ו**אזנר שליט"א** (מבית לוי תשרי תשנ"ד) ו**בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' תקנ"א). ועיי' **בחובת הדין** (פ"א סי' כח).

מסקנא דדינא-

העולה לדינא, המחליף מזוזה חייב לחזור ולברך. וכן הדין אם המזוזה נפלה דחוזר ומברך. ואם נטל המזוזה כדי לבדוקה אם יש משום היסח הדעת כגון שזכר לילה חוזר ומברך ואם לאו אינו חוזר ומברך.

והרמ"א (בנהגותיו שם) אזיל לשיטתו וכתב - וכבר נתפשט המנהג כסברא ראשונה ויחיד אומר אותה.

אולם הלבוש (ס"ג) כתב דאע"פ דמותר לאומרה אפ"י ביחיד מ"מ טוב לאומרה בניגון ובטעמן כקורא פסוקים. והביא דבריו בפמ"א [א"א אות ד].

וכ"כ המשנ"ב (סי' ק"א) - ובביאור הגר"א הסכים להלכה לע"פ דהוי יחיד מתפלל לבדו בשביל שאי"ל להדר אם אומר ראשונה לאמר בניגון ובטעמים כקורא פסוקים. וכ"כ הפמ"א בשם הלבוש דטוב להדר בזה.

והנה בפר"ח (סי' ק"א) כתב דמ"ש המחבר א"ל בציבור - פירושו אע"פ דהוי יחיד מתפלל לבדו בשביל שאי"ל לבא, כיון דאיכא ציבור אומרה אפ"י בלחש, וזה מוסכם לכו"ע. והביא דבריו במשנ"ב (סי' ק"א).

ודבריו צ"ב, דהא ראשונים מפורש דטעמא דאינה נאמרת ביחיד משום שאין יחיד אומר דברים שבקדושה, ובדברים שבקדושה ודאי דלא מהני הא דאיכא הכא ציבור, כל שאינם נאמרים יחד.

וכבר עמד בזה המאמר (סי' נ"ט ס"ק ו') וז"ל - אף שאיני כדאי לחלוק על הרב ז"ל ומי יבא אחרי אדני המלך, מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, ולפ"ד לא כיון יפה בזה, דהא מדברי כל הפוסקים משמע דלי"א הסוברים דאין יחיד אומר אותה קדושה ס"ל דקדושה זו היא כדן י"ל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו וקדושה שבתפילת י"ח, עיין בדברי תר"ם שהביא הב"י ובדברי הרשב"א וי"ש דבכלל דבר שבקדושה היא, וכי היכי דאין לו ללחש שאי"ל לבוא לבה"כ לומר קדיש וברכו וקדיש בלחש בבה"כ מפני שיהיו שם ציבור דדבר זה פשוט מצד עצמו וכו'. וכן הוא משמעות לשון הש"ע במ"ש ואינה נאמרה אלא בציבור דר"ל שאין קדושה זו נאמרה אלא בתפילת הציבור המתפללין יחד. והכי משמע מדברי הרב מ"א ז"ל לקמן סי' קל"ב שכתב בדין קדושת ובה לציון שידלג אשרי או הב' פסוקים שאומרים קודם הקדושה כדי לאומרה עם הציבור, כיון שיש מחלוקת בדבר אי יחיד מצי לאומרה או לא יעו"ש, ואילו הוה ס"ל בדברי פרי"ח ז"ל דילוג זה למה, הרי כשיאמר אותה יהיו הציבור עדיין בבה"כ ויכול לאומרה לכו"ע, אלא ודאי כדכתבנא. עכ"ל.

ויל"ע דבריו המשנ"ב דבסי' נ"ט [סי' י"א] הביא דברי הפר"ח, ואע"פ ח"ב בסי' קל"ב [סי' א'] כתב דלכתחילה טוב יותר לומר קדושת ובה לציון בציבור, וע"כ אם הציבור התחילו לומר אותה קדוש והוא לא אמר עדיין אשרי ובה לציון יש לו לאומרו עמהם, ואח"כ יאמר אשרי ולאנצח וגם השני פסוקים שקודם אותה קדוש דהיינו ובה לציון ואני זאת ברתיו וגו'. וציון בשה"צ [סי' ג'] דמקורו מדברי המג"א ודה"ח (ובענין מ"ש עוד המג"א שם דאם בא להכניסו בשעה שאומרים סדר קדושה, יאמרנה עמהם אין קודם תפילתו, דהא י"א דאין היחיד אומרה. כתב השה"צ דכמדומה שאין העולם נוהגים כן).

ועיי"ן מ"ש בזה בשו"ת שלמת חיים [נהד"מ הל' תפילת שו"ת סי' קנ"ג]. איכ"א דממה שציון המשנ"ב מקור דבריו מדברי המג"א שתלה זאת להדיא בהא דאין היחיד אומרה, אין נראה כן.]

ונראה ביחוד דעת הרמ"א לרינא, דקדושה זו נאמרת אפ"י ביהודי, ודק לתחילה יש להחמיר לאומרה עם הציבור, ע"כ בסי' נ"ט והוא באמצע ברכות ק"ש וא"א לו לענות עמהם, סמך על דברי הפר"ח, משא"כ בסי' קל"ב דאירי בקדושת ובה לציון דאפשר לו לענות עם הציבור, לא רצה לתחילה לסמוך על דברי הפר"ח, והביא לרינא דברי המג"א.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פיניני מוסר

עניני שבת קדש - סדר ליל שבת (ד)

מצות קידוש - "לדבר דברים ביום שבת בכניסתו וכן בריציאתו, שיהיה בהם זכר גדלת היום ומעלות והגדלותו לשבח משאר הימים שלפניו ואחריו, שנאמר (שמות כ ח) וזכר את יום השבת לקדשו, כלומר, וזכרו זכר קדושה וגדלה. ובפרוש אמרו לנו חכמינו (פסחים ק"א), שדברים אלו משים את האדם על חייו, שכן בא הפרוש וזכרו על חייו... וכן ביציאת שבת...". (ספר החינוך מצוה לא)

עיי' הקידוש שבת בלבט אמונת חידוש העולם -

"משמשי מצוה זו, כדי שתשעור מצוה מעשה זה לזכור גדלת היום, ונקבע בלבבנו אמונת חידוש העולם (שמות כ' יא) כי ששת ימים עשה ה' וגו'. **ועל כן נתייבט לעשות המעשה עם חייו, לפי שטבע האדם מתעורר בן הריח שחוזא טועה ומשחח.** וכבר אמרתו לך, כי לפי התעוררות האדם ומשחח, ומתפעל אל הדברים העולם. ומזה השרש אמרו בגמ' שאם הפת חביב על האדם יותר שיקדש על הפת, כי אז מתעורר טבעו יותר למה שהוא תאב... ואין חזקתו לתת טעם על הייבוס אותו שיהיה בטוב רביעי, דפחות מה שישוער אינו רואי ולא תעורר לב אדם עליו, ואשר חייבונו בחדות הכוס, ושלא לטעם כלום עד שיקדש ושיקדש במקום סעודה, כל זה ענפי שרש התעוררות שאמרתו". (ספר החינוך שם)

נערך ע"י מחבר סדרת

"עבודת המועדים"